

AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

Özet

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a yapılan terör saldırılarından sonra medeniyetler için terörizm, Soğuk Savaş döneminin ardından hâlen daha tam olarak bir düzenin sağlanamadığı “yeni” dünya sistemi içerisinde, önemli bir asimetrik tehdit olarak uluslar arası toplumun karşısında durmaktadır. New York, Washington, Bali, Madrid, İstanbul ve Beslan/Kuzey Osteya’daki terör eylemleri doğrudan Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) alınması tartışmalarıyla bağlantılı olmasa da, gecikmiş ama çok gerekli bu tartışmanın Avrupa’da yaygın bir şekilde başlatılmasına neden olmuştur. Eğer AB, 21’inci yüzyılda küresel bir güce sahip olmak istiyorsa, ekonomik gücünün yanında etkin bir Avrupa güvenlik ve savunma kanadını da oluşturmak zorundadır. Bunun için de Türkiye’nin sadece bölgesel ekonomik etkinliği değil, güvenlik ve savunma alanlarındaki avantajlarının da AGSP içerisinde etkin bir şekilde kullanılması durumunda, AB’nin küresel bir güç olma yolunda işi kolaylaşabilir.

Anahtar Kelimeler: AB, AGSP, NATO, Güvenlik, Savunma.

Abstract

After terrorist attacks to the World Trade Centre and the Pentagon in the USA on September 11, 2001, terrorism in the “new” world system, where an order still has not been attained in the post-Cold War era, stands as an important asymmetric threat in front of the international community. Even though terrorist actions in New York, Washington, Bali, Madrid, Istanbul, and Beslan/North Ossetia are not directly related with discussions about Turkey’s accession into the EU, it caused opening widely a much needed however long delayed debate in Europe. If the EU wants to be a global power in the 21st Century, an effective European security and defence arm must be formed alongside its economic power. Therefore, using not only the regional economic effectiveness of Turkey, but also its advantages effectively in the sphere of security and defence within the ESDP, might ease the task of the EU on the way of becoming a global power.

Key Words: EU, ESDP, NATO, Security, Defence.

* Yrd. Doç. Dr. Siret Hürsoy, Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdarî Bilimler Fakültesi, Uluslar Arası İlişkiler Bölümü, 35040 Bornova, İzmir, e-mail: sireth@bornova.ege.edu.tr.

** Bu makale, yazarın T.C. Dışişleri Bakanlığının Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) yetkilileri ile birlikte, SAM ve Stockholm Uluslar Arası Barış Araştırmaları Enstitüsü (Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)) davetlisi olarak 22 Eylül 2004 tarihinde İsveç’in başkenti Stockholm’da katıldığı, “One Day Analytical Seminar on Turkey and ESDP” başlıklı seminerde sunduğu sözlü ve yazılı tebliğden esinlenerek yazılmıştır. Bkz. <http://web.sipri.org/contents/director/TURKEYESDPSUMMARY.html> (02.02.2005).

Giriş: Bölgesel ve Uluslar Arası Tehdit Algılamaları

İki kutuplu dünya düzeninin başat güçleri olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, bölgeler arası "riskler" 1990'ın başından itibaren önemli küresel tehditler olarak yayılmaya başlamıştır.¹ Bu risklerin bir parçası olan terör tipi saldırılar sonucu, klâsik tehdit anlayışı, güvenlik ve istikrar algılamaları ciddi bir şekilde yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan terör saldırılarından sonra medeniyetler için terörizm, Soğuk Savaş döneminin ardından hâlen daha tam olarak bir düzenin sağlanamadığı "yeni" dünya sistemi içerisinde, önemli bir asimetrik tehdit olarak uluslar arası toplumun karşısında durmaktadır. 11 Eylül sonrası görülen terör saldırıları yeni olmamakla beraber, Soğuk Savaş dönemi ülkeler arası klâsik/simetrik tehdit algılamalarından çok farklıdır. Günümüzde terörist unsurlar sosyal, ekonomik ve politik öğeleri dinî etkenlerle sentezleştirmekte ve sonuçta dinsel inançları ideolojik bir kılıf içerisinde kurumsallaştırarak uluslar arası topluma sunmaya çalışmaktadırlar.²

New York, Washington, Bali, Madrid, İstanbul ve Beslan/Kuzey Osteya'daki terör eylemleri doğrudan Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) alınması tartışmalarıyla bağlantılı olmasa da, gecikmiş ama çok gerekli bu tartışmanın Avrupa'da yaygın bir şekilde başlatılmasına neden olmuştur. Medeni dünyanın sahip olduğu demokratik değerlerin tüm dünyada daha çok kabul görebilmesi ve sistematik bir şekilde yayılarak küresel hâle gelen terörizmle etkili mücadele için, AB'nin Türkiye'ye duyduğu ihtiyaç kadar Türkiye'nin de AB'ye ihtiyacı vardır. İstanbul'da 15 Kasım 2003'te Sinagog ve 20 Kasım 2003'te İngiltere Başkonsolosluğu ve HSBC Bankasına yapılan terör saldırıları ile Türkiye hedef seçilmişti. Bu saldırıların nedeni ise 1923'te kuruluşundan itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin Batı'nın politik ve güvenlik sistemi içerisinde olma politikası gütmesi ve aynı zamanda da yüzünü Batı'ya dönmüş laik, çoğunluğu Müslüman, demokratik bir politik ve sosyal sisteme ve serbest pazar ekonomisine sahip olmasıdır.

Terörizm, kitle imha silâhlarının yayılması ve silâh, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi pek çok faaliyet uluslar arası toplumun güvenliğini doğrudan ilgilendirmektedir. Her ne kadar Avrupa'daki müttefikleri Türkiye'ye bu tip faaliyetlerin Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştığı eleştirilerini yapsalar da, çoğunlukla mafya ve terörist organizasyonlar tarafından desteklenen tüm yasa dışı hareketlere karşı Türkiye elinden gelen meşru mücadeleyi yapmaya çalışmaktadır. İşte bu sebeplerden dolayıdır ki, Avrupa'ya karşı muhtemel risklerin ortaya çıkabileceği bölgelere sınırı olması nedeniyle Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olarak AB içerisinde yer almasının önemi giderek artmaktadır.³ Türkiye tüm bu tehlikelere rağmen yine de riskler denizinin ortasında barış ve istikrar adası görünümünü içerisinde bulmaktadır.

¹ "Riskler" Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ortaya çıkmamış, 1990 öncesi de var olan bu riskler buldukları yeni stratejik ortamda hızla yayılma eğilimi göstermiştir. Terörizm, etnik çatışmalar, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi sınır ötesi riskler ve diğer tehdit algılamalarına ilişkin analiz için bkz. Ernst-Otto Czempiel, "Is war making a comeback? Memory loss: a case study", *Goethe Merkur*, (Almanya: Goethe-Institut Inter Nations, Bonner Universitätsdruckerei, 2003), s.13-22.

² Siret Hürsoy, "How to Conduct Strategic War Against Global Terrorism?", *World Defence Systems*, (Sovereign Publications Ltd. (yayınlanacak)).

³ Bkz. "Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri", *SAREM İkinci Uluslar Arası Sempozyum Bildirileri (İstanbul, 27-28 Mayıs 2004)*, (Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 2004).

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

Türkiye'nin coğrafi konumu itibarı ile kendisine sıkça yapılan "Türkiye'nin bölgesel denge rolüne sahip olması" ve "Türkiye'nin jeopolitik önemi" gibi atıflardan Türkiye'nin bölgesinde ve dünyada güvenliğin sağlanabilmesi için ne kadar önemli ve dengeleyici bir ülke olabileceği kanıtlanmaktadır.⁴ Demokratik kurumları, askerî kapasitesi ve jeostratejik konumu itibarı ile Türkiye, cömert bir şekilde Batılı müttefiklerinin kolektif savunmasına hem Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) hem de Batı Avrupa Birliği (BAB) örgütüne üye olarak katkıda bulunmuştur. Kore savaşından itibaren çok uluslu pek çok askerî ve sivil operasyona katılan Türkiye, 1952'de NATO üyesi olduktan sonra Batılı müttefikleri ile birlikte Kuzey Atlantik İttifakı Anlaşması'nın 5'inci Maddesi çerçevesinde dünya barışına katkıda bulunabilmek için hem doğrudan askerî katkılarda bulunmuş, hem de müttefik kuvvetlerini topraklarına kabul etmiştir.⁵ Soğuk Savaş döneminde NATO'nun bütün güney-doğu kanadının savunma yükünü üstlenen Türkiye, yaklaşık 24 Sovyet askerî tugayını kendisine angaje etmekle kalmamış, Doğu ile Batı blokları arasındaki ortak sınırın yüzde 37'sinin korumasını da sağlamıştır.⁶

Öte yandan Soğuk Savaş sonrası küresel siyasî ve askerî dengenin daha henüz sağlanamadığı uluslar arası ortama ilk dolaylı güvenlik tehdidi, Irak'ın Kuveyt'i 1991'de işgali ile gerçekleşmiş ve bu durum petrolün Batı'ya rahatça ulaşımı üzerinde ciddi sonuçlar doğurmuştur. Türkiye bu ikinci Körfez Savaşı esnasında ciddi ekonomik kayıplara uğramasına rağmen kritik roller üstlenmekten çekinmemiş ve Batılı güçlerin önemli bir stratejik müttefiki olarak kalmıştır. Soğuk Savaş sonrası bir diğer güvenlik tehdidi ise Yugoslavya'nın parçalanması esnasında ortaya çıkan etnik çatışmalardır. Yugoslavya'daki iç çatışmalarla birlikte Türkiye'nin Balkanlar'daki etnik gruplar ile olan tarihî ve kültürel bağlarının önemi keşfedilmiş ve etnik gruplar üzerindeki etkinliğinden dolayı Türkiye'ye Balkanlar'da barışın tekrar tesis edilebilmesi için bölgesel stratejik bir rol biçilmiştir. Türk Silâhlı Kuvvetleri Somali, Bosna, Kosova, Makedonya ve Afganistan gibi güvenlik sorunlarının olduğu bölgelerde, Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde almış olduğu barış operasyonu görevlerinin bir kısmını başarılı bir şekilde yerine getirmiş, operasyonların bir kısmı ise hâlen devam etmektedir. Türkiye'nin BM, NATO, Avrupa Güvenliği ve İş Birliği Teşkilâtı (AGİT) ve AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) operasyonlarına katılımı ile uluslar arası barış ve güvenliği sağlamadaki net katkıları ise ABD'deki 11 Eylül terörist saldırılardan sonra kayda değer bir şekilde artış göstermiştir.

⁴ William Hale, *Turkish Foreign Policy, 1774-2000*, (Londra: Frank Cass Publications Ltd., 2000), s.7; Ian O. Lesser, "Bridge Or Barrier? Turkey and The West After The Cold War", Graham E. Fuller, Ian O. Lesser (eds.), *Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China*, (Boulder: Westview Press, Rand Study, 1993), s.101-102.

⁵ Kuzey Atlantik İttifakı Anlaşması'nın 5. Maddesine göre: "Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilen silâhlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak, ve diğerleri ile birlikte, silâhlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmaya varmışlardır. [...]" Bkz. *Kuzey Atlantik Anlaşması*, Washington DC, 4 Nisan 1949.

⁶ Zalmay Khalilzad, "A Strategic Plan For Western-Turkish Relations", Zalmay Khalilzad, Ian O. Lesser, F. Stephen Larrabee, (eds.), *The Future Of Turkish Western Relations/Towards A Strategic Plan*, <www.Rand.org/publications/MR/MR1241/MR1241/chapter5.pdf> (01.02.2004); İdris Bal, *Turkey's Relations with the West and the Turkic Republics: the rise and fall of the 'Turkish Model'*, (Aldershot: Ashgate, 2000), s.108.

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Soğuk Savaş döneminde ileri cephe ülkesi olarak üstlendiği kapitalist Batı Avrupa ülkelerinin komünist Varşova Paktı güçlerine karşı hayatî bir şekilde savunulması rolü, Soğuk Savaş sonrası dönemde bir ileri cephe ülkesi⁷ olarak Türkiye'nin şimdiki rolü Avrupa'nın çıkar ve değerlerinin "demokratik olmayan" Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya ülkelerinde savunulmasına benzer olarak görülebilir. Bu bağlamda oluşmakta olan "yeni" dünya düzeni konjonktüründe Avrupa'nın Gulliver'i artık Almanya değil, sınır ve bölgeler ötesi riskler üzerinde güçlü bir ele sahip olan Türkiye'dir.

AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikasını Oluşturması ve Türkiye'nin Tutumu

Tarihî olarak Türkiye, Balkanlar'dan Çin'e ve Fas'tan İran'a kadar geniş bir coğrafyada politik, ekonomik ve sosyal bir güç olarak bölgesinin de ötesinde dengeleyici bir "menteşe" rolü üstlenmektedir. Türkiye ayrıca Balkanlar, Orta Doğu, Kafkaslar, Orta Asya ve Akdeniz ülkeleri ile ikili ve çok taraflı ilişkiler kurarak Avrasya ve ötesinde sürdürülebilir bir barışı, dengeyi ve refahı sağlamada etkin konumda bulunmaktadır. Bu yüzden Türkiye'de meydana gelebilecek herhangi ciddi bir istikrarsızlık yukarıda bahsi geçen tüm bölgelerde inşası düşünülen barış ve güvenlik çemberinin alt üst olması anlamına gelebileceği gibi, bunun tüm Avrupa kıtasını da ciddi bir şekilde etkileyeceği aşikârdır. Benzer şekilde bu bölgeler içerisinde gerçekleşebilecek olası herhangi bir istikrarsızlık, ancak Türkiye'nin katkısı ve Batılı müttefikleri ile beraber hareket etmesi koşuluyla önce kontrol ve sonra da güvenliğin inşasıyla bertaraf edilebilir. AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) Yüksek Komiseri Javier Solana tarafından açıklanan Avrupa Güvenlik Stratejisi (European Security Strategy) de zaten AB'nin Avrupa kıtası dışında kendisine yakın petrol ve doğal gaz bakımından zengin olan Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinde daha aktif rol alma yönündeki istekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.⁸ Herhangi bir çelişkiye sebebiyet vermeyecek şekilde, "stratejik ortaklık" kavramının "tam üyelik" kavramına alternatif olmadığı günümüzde, Türkiye'yi tam üye olarak içerisine almış güçlü bir AB ileride tüm dünya için bir istikrar faktörü olabilir. İşte bu sebepten dolayı Türkiye'nin AB üyeliği AB'nin savunma kapasitesini artırmakla kalmayacak, ayrıca Türkiye'nin Batı'ya sağlayacağı güvenliğin yanında, Doğu'dan Batı'ya doğru enerji transferinin de daha sağlıklı yapılabilmesi için AB'ye önemli bir stratejik imkân sağlayacaktır.

21'inci yüzyılın başında AB entegrasyon süreci çok önemli bir aşamaya ulaşmıştır. AB, Ekonomik ve Parasal Birliği'ni Avro ile bütünüyle gerçekleştirmiş olsa da, bu ekonomik bütünlük AB'nin savunma ve güvenlik alanında hem kendi içerisinde hem de kendine komşu bölgelerde barış ve özgürlüğün sağlanmasında yetersiz kalıyorsa, AB'nin ekonomik ve politik açıdan kırılabilir bir yapıya sahip olduğu gerçeğini de yadsınamayacak bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu yüzden Fransa ve İngiltere arasında 1998 yılında imzalanan Saint Mâlo Deklarasyonu, AB'de Avrupa Politik Birliği yönünde ortak bir politik iradenin ortaya çıkmasından önce, güçlü ortak bir Avrupa savunma politikasının ortaya

⁷ Önceki NATO Genel-Sekreteri George Robertson Türkiye'nin yeni tehditlere karşı NATO müttefikleriyle birlikte bir ileri cephe ülkesi haline geldiğini öne sürmüştür. Lord George Robertson, "NATO and the New Threats", *Turkish Policy Quarterly*, (Cilt.1, No.4, Kış 2002), ss.5-11.

⁸ "A Secure Europe in a Better World", *European Security Strategy*, (Brüksel, 12 Aralık 2003), ss.4, 7-8.

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

çıkartılabilmesi çalışmalarının başlangıcı için bir mihenk taşı olmuştur.⁹ Türkiye bu bağlamda AGSP'nin Saint Mâlo Deklarasyonu çalışmaları esnasında AB'nin güvenlik ve savunma politikasını NATO içerisinde etkin bir mekanizma hâline dönüştürülmesi kaydı ile desteklemiştir. Ancak AB ülkelerinin ortak savunma politikasını da içeren bir Politik Birliğin nasıl şekillendirileceği konusunda aralarında bir uzlaşmaya varamamaları, güvenlik ve savunma alanlarında ilerleme kaydetmelerini ciddi bir şekilde engellemektedir. Bu noktada var olan esas endişe, AB'nin ciddi bir dağılma süreci içerisine girebileceği değil, AB ülkeleri arasında derinleşen ortak çıkarların ve ekonomik, politik, sosyal ve güvenlik alanlarında birbirlerine olan bağımlılıklarını hangi yapı içerisinde ileriye taşıyabilecekleri ve bunun yanında AB-Türkiye ilişkilerinin yeniden nasıl şekillendirileceği konusunda ortak bir paydaya varıp varılamayacağıdır.

AB üyelerinin ortak arzusu olan güvenlik ve savunma alanlarındaki kapasitelerini geliştirmenin önünde duran pek çok engelden bir tanesi ise, NATO içerisinde Avrupa'nın önemli bir müttefiki olan ve AB ile tam üyelik için müzakerelere başlamayı plânlayan Türkiye'nin sırf henüz AB üyesi olmadığından dolayı AGSP'den dışlanması riskidir.¹⁰ NATO'nun tam üyesi olarak Türkiye, BAB'ta "ortak üyeliği" (associate membership) 20 Kasım 1992'de yeniden yapılandırılması kapsamında Roma Anlaşması ile kabul etmesi, Türkiye'nin BAB'taki karar alma mekanizmalarında veto hakkının olmadığı anlamına gelse de, bu durum doğrudan bu mekanizmalara katılımına engel teşkil etmiyordu.¹¹ BAB'ın Petersberg Görevleri 1997 yılında Amsterdam Anlaşması çerçevesinde AB'ye entegre edilirken, Türkiye sürekli olarak BAB içerisindeki "ortak üye" statüsünün AGSP içerisinde de aynen tanınmasını talep etmişti.¹² Türkiye ayrıca basiretli bir şekilde tüm AB yetkililerine muhtemel bir askerî veya sivil müdahaleyi gerektirecek herhangi bir güvenlik sorununun Türkiye'nin yakın çevresinde gerçekleştirilme ihtimalinin yüksek olduğunu ve böyle bir durumun Türkiye'nin hayatî çıkarlarına etki edebileceğini makul bir dille açıklamıştır. Kurumsal ve pratik nedenlerden dolayı, AB'nin NATO'nun AB üyesi olmayan ülkelerle etkin bir koordinasyona ihtiyaç duyduğu da açıkça ortadadır. Bu yüzden NATO-AB kurumsal koordinasyon ve iş birliği için AB'nin NATO'nun en güçlü üyelerinden biri olan Türkiye ile iş birliği yapması kendi çıkarları açısından önem arz etmektedir. 23-24 Nisan 1999'da gerçekleştirilen NATO'nun Washington Zirvesi, NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan ülkelerin statülerine saygı duyulması ve AB'nin AGSP'yi bir araç olarak kullanarak NATO'nun plânlama ve harekât kapasitelerine ulaşımında Kuzey Atlantik

⁹ *St. Mâlo Declaration*, (Fransa: Anglo-French Summit, 4 Aralık 1998) için bkz. Missiroli, A., 'CFSP, Defence and Flexibility', *Chaillot Paper* 38, (Paris: Institute for Security Studies, WEU, Şubat 2000), Annex C.

¹⁰ AGSP önündeki üyelik asimetrisi sorunu yanında diğer ciddi sorunlardan bazıları ise finansman meselesi ve kurumsal yapılanma alanındaki eksikliklerdir. Antonio Missiroli, "Financing ESDP", *Real Instituto Elcano*, 21 Nisan 2003 <<http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy053.html>>; Antonio Missiroli, "After the Brussels fiasco – an ESDP without a Constitution, a CFSP without a Foreign Minister?" 15 Ocak 2004 <<http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy073.html>> (12.07.2004).

¹¹ "Eğer tam üyeler ortak üyelerin BAB'ın askerî operasyonlarına katılması kararı almışlarsa, bu operasyonların yerine getirilmesi için düzenlemeler duruma göre ayrı ayrı katılımcı ülkeler tarafından belirlenecektir" (yazarın kendi tercümesi). BAB Bakanlar Konseyi, Ortak Üyelik Belgesiyle ilgili Toplantı Tutanaqları, (Roma, 20 Kasım 1992).

¹² Petersberg Görevleri insanî ve kurtarma görevleri, barışı koruma faaliyetleri, kriz yönetimi ve barış inşası görevlerinde çarpışacak olan güçleri içermektedir. Bkz. "II. On Strengthening WEU's Operational Role", Petersberg Deklarasyonu, BAB Bakanlar Konseyi, (Bonn: 19 Haziran 1992), parag.4.

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

Paktı üyelerinden onay alması gerektiği konusuna atıfta bulunmuşsa da,¹³ NATO'nun AB üyesi olmayan ülkelerine AGSP içerisinde AB sadece sıradan bir danışma mekanizması önermiştir.¹⁴

Bu pek de adil görülmeyen durum karşısında Türkiye istemeyerek de olsa, AB'nin AGSP çerçevesinde muhtemel operasyonları gerçekleştirmek için NATO'nun plânlama ve harekât kabiliyetlerinden yararlanabilme imkânını engellemek zorunda kalabileceğini açıkladı.¹⁵ Uyuşmazlığı ortadan kaldırabilmek için Türkiye, İngiltere ve ABD arasında gerçekleştirilen üçlü müzakereler sonucu, ortaya Aralık 2001 tarihinde "Ankara Dokümanı" adı altında bir metin çıktı. Bu metin AB'ye sunulduktan sonra üzerinde bazı küçük değişiklikler yapılarak 24-25 Ekim 2002 tarihinde "Brüksel Dokümanı" veya "Nice Uygulama Dokümanı" (Nice Implementation Document) olarak isimlendirildi.¹⁶ Doküman sadece NATO-AB iş birliğinin çerçevesini oluşturmakla kalmıyor, ayrıca Türkiye-AB arasındaki iş birliğini de şekillendiriyordu. Nice Uygulama Dokümanı'na göre, eğer AB önderliğinde herhangi bir askerî operasyon NATO'nun imkân ve kabiliyetleri kullanılarak gerçekleştirilecekse, Türkiye doğrudan AB askerî operasyonlarına katılma hakkını elde ederken; NATO'nun imkân ve kabiliyetleri AB önderliğindeki herhangi bir askerî operasyonda kullanılmayacaksa, Türkiye ancak Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi tarafında davet edildiği takdirde söz konusu AB askerî operasyonlarına katılma hakkı elde edebilecek. NATO'nun 1996 yılında Berlin'de gerçekleştirilen Kuzey Atlantik Konseyi toplantısı sonuç bildirgesine göre AB operasyonlarında AGSP'nin, NATO imkân ve kabiliyetlerine ulaşabilmesinde Türkiye'ye ihtiyacı olduğu için veya doğrudan Türkiye'nin kendi öz imkân ve katkılarına gerek duyulduğundan, AB askerî operasyonlarına Türkiye'nin öyle veya böyle katılımının kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷ Bunun en büyük nedenlerinden biri ise muhtemel AB askerî operasyonlarının gerçekleştirileceği bölgelerin Avrupa içerisinden çok Avrupa'nın stratejik çevresinde bulunmasındandır. Öyle görülüyor ki, Orta Doğu, Kafkaslar, Orta Asya, Orta ve Kuzey Afrika bölgeleri AB'nin askerî müdahalelerini gerçekleştirme ihtimalinin yüksek olduğu coğrafi bölgelerdir. İşte bu

¹³ Berlin'de 1996 yılında gerçekleştirilen Kuzey Atlantik Konseyi bakanlar toplantısı sonuç bildirgesine göre, NATO'nun plânlama ve harekât kapasitelerinin AGSP tarafından Birleşik Müşterek Görev Gücü Kavramı (Combined Joint Task Force) çerçevesinde kullanılabilmesi kararı, NATO'nun Kuzey Atlantik Konseyi ve Askerî Komitesi tarafından onaylanmasını gerektirmektedir. Bkz. Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı, Berlin, (3 Haziran 1996); Lt. General Mario de Silva, "Implementing the Combined Joint Task Force Concept", *NATO Review*, (No.4, Kış 1998), ss.16-19; NATO'nun Washington Zirvesi'ne Madde 18,30, 34, 50, 53(c)'ye göre: (1) NATO ve BAB arasında kurulan mekanizma çerçevesinde AB ve Kuzey Atlantik Paktı arasında etkin ortak danışma, işbirliği ve saydamlık yöntemi geliştirilmesi; (2) AB'nin üyesi olmayan NATO üyelerinin istedikleri zaman AGSP çerçevesinde gerçekleştirilecek operasyonlara tam anlamıyla katılımlarına önem verilmesi; (3) AB'nin NATO imkân ve kabiliyetlerine ulaşabilmesine pratik çözümlerle yaklaşılması. "The Alliance's Strategic Concept", *NATO Washington Summit Communiqué* (23-24 Nisan, 1999); Javier Solana, "The Washington Summit: NATO steps boldly into the 21st century", *NATO Review*, (No.1, İlkbahar 1999), ss.3-6.

¹⁴ Türkiye'nin AB AGSP'nin karar alma mekanizmasına doğrudan katılım talebi ayrıca Yunanistan tarafından veto edilmişti. Ramazan Gözen, "Turkey's Delicate Position Between NATO and the ESDP", *SAM Papers No. 1/2003*, (Ankara: Mart 2003), s.104.

¹⁵ Lale Sariibrahimoğlu, "Crucial ESDP talks to start in Ankara today", *Turkish Daily News*, (25 Ekim 2001).

¹⁶ "Annex II – ESDP: Implementation of the Nice Provisions on the Involvement of the Non-EU European Allies", Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Başkanlık Kararları, Brüksel, Avrupa Konseyi, (24-25 Ekim 2002).

¹⁷ Bu toplantı sonucuna göre NATO birçok askerî ve sivil faaliyette bulunabilecek "tek bir sistem" olarak kaldığı için, AB/BAB güdümlü operasyonların ayrı komuta düzenlemesine gitmelerine fırsat vermemektedir. Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı, Berlin, (3 Haziran 1996).

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

nedenlerden dolayı, Avrupa'nın güvenliği için Türkiye vazgeçilmezdir ve tabiatıyla da uzunca bir süre böyle kalacak gibi gözükmetedir.

Türkiye'nin AGSP'ye Yapabileceği Katkılar

Günümüzde değişmekte olan bölgesel ve uluslar arası güvenlik sistemini AB-Türkiye bağlamında analiz ettikten sonra, Türkiye'nin kendi öz imkân ve kabiliyetlerinin AGSP'yi nasıl daha etkin hâle getirebileceği üzerinde durulmalıdır. Türk Silâhlı Kuvvetleri (TSK) iyi eğitilmiş, profesyonel, sürekli olarak modernize edilen, etkili, geniş askerî ve sivil stratejik imkân ve kabiliyete sahip ve belki hepsinden de önemlisi, bölgedeki varlığı ile tüm ülkeler tarafından ciddi bir caydırıcı güç olarak görülmektedir. TSK ayrıca kararlı bir şekilde Soğuk Savaş sonrası yeni tip tehlikelere karşı ortaya çıkan askerî ve sivil yöntem değişiklikleri göz önünde bulundurularak yapılandırılmakta, daha esnek ve hareketli hâle getirilerek, ileri teknoloji ürünü silâhlarla donatılmakta, strateji belirleme ve istihbarat alım teknikleri güçlendirilmektedir. Askerî personel alanındaki büyüklüğü ve yıllık savunma harcamalarındaki yüksek yüzdellik oranı ile TSK, çoğu AB ülkesinin askerî kuvvetlerinin önünde yer almaktadır.¹⁸ Bu çapta imkân ve kapasiteye sahip bir ülkeyi AGSP'nin dışında bırakmak hâliyle pek anlaşılır olmayacaktır. Türk özel birlikleri uluslar arası barış ve istikrarın inşası için oldukça büyük bir askerî personel katılımı ile bugün Somali, Bosna, Kosova, Makedonya ve Afganistan gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde dünya barış ve güvenliğine katkıda bulunabilmek için hizmet vermektedir.

Türkiye ileri gelen güvenlik örgütlerinin üyesi olarak (BM, NATO, AGİT vs.) veya üyesi olmadığı yapılanmaların (AGSP) yanında yer alarak, hem sivil hem de askerî alanda uluslar arası barış ve güvenliği sağlayabilmek için diğer ülkelerle iş birliği yapmayı hedeflemektedir. Kurumsal bir yapı çerçevesinde gelişmekte olan AGSP, "yumuşak" askerî görevler (yarı-askerî sivil odaklı misyonlar) için siyasî bir mekanizma olarak AB'nin etkin ekonomik ve diplomatik araçlarıyla desteklenmektedir.¹⁹ Bu sebepten dolayı, AB'nin AGSP'sinin kriz önlemede, yönetiminde ve sivil-asker ilişkilerinde NATO'dan daha avantajlı bir konumda bulunduğu ileri sürülebilir.²⁰ Türkiye ise BM, NATO, AGİT ve AB çerçevesinde gerçekleştirilecek olan tüm uluslar arası kriz engelleme girişimlerine, demokrasinin imarı ve ekonomik, sosyal ve politik rehabilitasyon gibi faaliyetlere, uluslar arası barış ve istikrara hizmet etmesi durumunda aktif bir şekilde katılmayı arzulamaktadır.

AGSP'nin ortaya çıkışından itibaren Türkiye, NATO'nun Avrupa üyelerinin güvenlik ve savunma alanlarında daha fazla sorumluluk üstlenmeleri gerektiği

¹⁸ 2001 istatistiği verilerine göre Türkiye 795,000 askerî personeli ile toplamda 2,904,000 NATO Avrupa üyelerinin asker sayısının yaklaşık 1/3'ünden biraz azını oluşturmaktadır. En yakın takipçileri İtalya'nın 374,000 Fransa'nın 367,000 ve Almanya'nın 307,000 askerî bulunmaktadır. Sabit olmayan yıllık savunma harcamalarında ise kişi başına düşen millî gelir itibarıyla Türkiye 4.9% ile Yunanistan (4.7%), Fransa (2.5%), İngiltere (2.3%) ve Almanya'yı (1.5%) geride bırakmaktadır. NATO web sayfası: <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/english/statistics.html> (05.04.2005).

¹⁹ Bu konu hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Siret Hürsoy, "New Transatlantic Security Relationship and the Position of Turkey in European Security", Siret Hürsoy ve Nesrin Ada (ed.), *NATO's Transformation and the Position of Turkey*, (İzmir: Ege University Press, 2004), ss.49-55.

²⁰ 1992 yılında NATO Kuzey Atlantik Konseyi Oslo toplantısı ve 1996 yılında NATO Kuzey Atlantik Konseyi Berlin toplantısı sonuç bildirgelerine göre, *Oslo Communiqué* ve Birleşik Müşterek Görev Gücü Kavramı (CJTF) gelişmeleri doğrultusunda NATO, sivil-asker ilişkileri ve "yumuşak" askerî görevler alanına da faaliyet göstermeye başlamıştır. Bkz. *NAC Oslo Communiqué* (Oslo: 4-5 Haziran 1992) ve Berlin Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı, (Berlin: 3 Haziran 1996).

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

üzerinde durmakta ve bu yönde atılacak adımları desteklemektedir. Türkiye ayrıca “Başlık Hedef Görev Gücü Projesi”ne (Headline Goal Task Force Project) ilk destek veren ülkeler arasında yer almakla birlikte, bir tugay askerini hava ve deniz destek gücü ile birlikte bu projenin hizmetine sunmuştur. Türkiye bu proje bağlamında seçilmiş askerî birliklerini kendisinin de yer aldığı Avrupa’nın güvenliği ve savunması için görevlendirmeye hazır olduğunu açıklamıştır. Eğer AB 21. yüzyılda küresel bir güce sahip olmak istiyorsa, ekonomik gücünün yanında etkin bir Avrupa güvenlik ve savunma kanadını da oluşturmak zorundadır. Bunun için de Türkiye’nin sadece bölgesel ekonomik etkinliği değil, güvenlik ve savunma alanlarındaki avantajlarının da AGSP içerisinde etkin bir şekilde kullanılması durumunda AB’nin küresel bir güç olma yolunda işi kolaylaştırabilir.

Öncelikle herhangi bir uyuşmazlığın üstesinden askerî olmayan yöntemlerle gelinmeye çalışılmalı ve askerî güç kullanımı son çare olarak düşünülmelidir. Bu yüzden karargâhı Ankara’da bulunan NATO’nun “Barış için Ortaklık” eğitim merkezi,²¹ AB’nin AGSP’si ile iş birliği yapılarak daha büyük bir kurum hâline getirilebilir ve demokratikleşme, terörizm ve sınır ötesi tehlikelere karşı iş birliği, güven artırıcı önlemler, çatışmaların engellenmesi, polis ve sivil yöneticilerin eğitim merkezi olma gibi önemli konular üzerinde uzmanlaşması sağlanabilir. Asker politika için bir araç olsa bile, politikanın askerleştirilmesinin engellenmesi esas hedef olmalı ve askerî politikanın diğer araçları arasında kullanımı sadece son çare olarak düşünülmelidir.

Türkiye’nin geniş bir coğrafyada güvenlik ve istikrara katkısı ve AGSP’nin daha etkin hâle getirilmesi çerçevesinde oynayabileceği diğer önemli roller aşağıdaki yetenek ve deneyimleri bağlamında analiz edilebilir:

Balkanlarda istikrar sağlama girişimleri sonucu Arnavutluk, Bulgaristan ve Makedonya ile Türkiye ikili *Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler* (Confidence and Security Building Measures) antlaşmaları imzalamıştır.

Balkanlardaki ülkeleri uzlaşma masasına getirebilme girişimlerinden dolayı ve ortak güven ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirme çabası çerçevesinde Türkiye, Güney Doğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü oluşturulması için önyak olduğu gibi, daha sonra da Güney Doğu Avrupa Tugayı’nın oluşturulmasını sağlamıştır.

Ortak çıkarlar vesilesi ile Karadeniz ülkelerinin bir araya getirilmesi çabaları sonucu Türkiye, Karadeniz Ekonomik İş Birliği (KEİ) oluşumunun gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Karadeniz’e kıyısı ve donanma gücü olan ülkeler kendi aralarında Karadeniz Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler belgesini de onaylamışlardır. Türk Donanma Komutanının başlattığı Karadeniz çokuluslu görev gücü –diğer adıyla Karadeniz Gücü (BLACKSEAFOR)– tarihte ilk kez sahil ülkeleri donanmalarının insanî kurtarma operasyonlarından ortak bir diğer –önceden antlaşmaya varmak kaydıyla– herhangi görev adı altında bir araya gelebilmelerini sağlamaktadır.

Güney Kafkaslar için İstikrar Paketi (Stability Pact for South Caucasus) Türkiye’nin diğer önemli bölgesel güven ve güvenlik artırıcı önlemler girişimlerinin temel taşlarını oluşturabilecek bir teşebbüstür. Türk diplomatları bu paktın oluşturulması fikrini ortaya atarken diyalog ve güven inşasının güvenliğin başlıca yapı taşları olduğu tezini ve bunun da iş birliğinin ve uzun vadeli projelerin geliştirilebilmesi esnasında ortak çıkarlar zemini üzerine dayandırılması ile mümkün olabileceğini savunmuşlardır.

²¹ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. <http://www.bioem.tsk.mil.tr>.

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

Türkiye ekonomik çıkarların daha uyumlu hâle getirilebilmesi için İran, Irak, Pakistan ve Orta Asya cumhuriyetlerini de içine alan Ekonomik İş Birliği Örgütü'nü kurmuş ve ilgili devletlere önemli bir ekonomik ve politik platform oluşturacağı düşüncesi ile kuruluşundan itibaren bu oluşumun içinde etkin bir rol üstlenmiştir.

Afganistan'daki Uluslar Arası Güvenlik ve Yardım Gücü (International Security and Assistance Force (ISAF)) komutasını Türkiye birkaç kez üstlendiği gibi,²² Ebedî Özgürlük (Enduring Freedom) operasyonunun da önemli destekleyicilerindendir.

Orta Asya cumhuriyetlerinin demokratik bir devlet yapısına sahip olabilmeleri ve diğer taraftan da NATO ve AGİT gibi güvenlik ve iş birliği kurumlarına katılabilmeleri için Türkiye bölge ülkelerine sürekli destek vermektedir.²³

Terörizmle mücadele çabaları çerçevesinde Türkiye uluslar arası platformda en ön sıralarda yer almakla kalmamakta, NATO'nun Akdeniz'de gerçekleştirdiği *Aktif Çaba Operasyonu* (Operation Active Endeavour) çerçevesinde de etkin görevler üstlenmektedir.²⁴

Türk askerî kuvvetleri Balkanlar, Somali, Afganistan ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nda (BDT) barışın korunması ve inşası operasyonlarına katılmakla büyük deneyimler kazandığı gibi BM, NATO ve AGİT nezdinde de saygın ülkeler arasındadır. Barışı koruma ve inşası operasyonlarında başarılı olmuş ve sivil-asker iş birliği faaliyetleri üzerinde uzmanlaşmış diğer ülkeler ise İngiltere, Fransa, Almanya ve İskandinav ülkeleridir. Eğer Türkiye'nin muhtemel çatışmaların ortaya çıkabileceği kriz bölgeleri arasındaki stratejik konumu göz önüne alınacak olunursa, bu ülkelerle birlikte Türkiye, barışı koruma ve inşası operasyonlarında, sivil-asker iş birliğinde, doğal felâketlerle mücadelede, insanî yardım alanlarında, yasa dışı göçün önlenmesinde ve sonuçta Avrupa'nın güvenlik ve savunmasının daha da etkin kılınmasında diğer devletlerle birlikte daha aktif roller üstlenebilir. Doğu ve Batı karakteristiklerini özünde barındıran Türkiye'nin, AB içerisinde ve stratejik çevresinde istikrara, kültürler arası diyalog ve iş birliğine yapacağı net katkıların, AGSP'yi gerçek anlamda güçlü ve çok-kültürlü askerî bir güç konumuna getirebileceği gerçeği gözden kaçırılmaması gereken bir diğer analizdir.

Türkiye'nin askerî ve sivil kapasitesi Balkanlar'daki operasyonlara aktif katılımıyla açıkça ortaya konmaktadır. Türkiye bu bağlamda Kosova Barış Gücü'ne (KFOR) 392 asker, İstikrar Gücü'ne (SFOR) 374 asker, AB'nin Makedonya'da "Proxima" Operasyonu'nu çerçevesinde konuşlandırılan polis gücüne 6 polis ve 2 jandarma, BM Kosova Polis Gücü'ne (UNMIK) 165 personel ve AB'nin Bosna-Hersek'teki Polis Misyonu'na 14 polis ile katkıda bulunmuştur.²⁵ İşte bu yüzden

²² ISAF-II'nin yönetimini Haziran 2002-Şubat 2003 tarihleri arasında 1,300 askerî personelin katılımıyla üstlenen Türkiye, ikinci kez ISAF-VII yönetimini Şubat 2005-Ağustos 2005 tarihleri arasında yürütmek üzere üstlenmiştir. Ocak 2004 tarihinden itibaren ise NATO'nun Afganistan'daki Sivil Temsilcisi olarak Türkiye'nin eski Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin görev yapmaktadır.

²³ Kırgızistan ile AGİT arasındaki işbirliği çerçevesinde yüksek lisans eğitimine yönelik olarak Bişkek'te kurulan "AGİT Akademisi" 17 Aralık 2004 tarihinde resmen faaliyete geçmiştir. Bu çerçevede Türkiye tarafından da desteklenen Akademi'ye kuruluş aşamasında maddî katkıda bulunulmuş ve bu makalenin yazarı ders vermek üzere Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) tarafından görevlendirilen ilk akademisyenler grubu arasında yer almıştır. Bkz. "TİKA'ya Yeni Roller", *Avrasya Bülteni*, (Sayı 31, Şubat 2005), s.11 <www.tika.gov.tr/pdf/avdos/av31.pdf> (01.04.2005).

²⁴ Türkiye NATO'nun *Aktif Çaba Operasyonu*'na 299 personel, devriye gemileri ve bir firkateynle katılmaktadır.

²⁵ Mart 2004 itibarı ile verilmiş olan bu bilgiler, Dış İşleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nden elde edilmiştir.

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

Türkiye Avrupa'nın yakın çevresinde ve ötesinde AB'ye çok değerli katkıları olan bir müttefik ülke olarak göze çarpmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin neden ve nasıl AGSP'ye askerî ve sivil alanlarda katkı sağlayabileceği şu üç başlık altında özetlenebilir: (a) Avrupa'nın Kimliği; (b) Bölgesel İstikrar; (c) Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP).

(a) Avrupa'nın Kimliği:

Türkiye'nin AB'ye muhtemel katılımı sadece AB'nin din ve devlet ayrımı, laik kimliği ve çok-kültürlü Avrupalı kimliği için bir turnusol testi olmakla kalmayacak,²⁶ ayrıca Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya ile ilişkileri dolayısıyla Türkiye, Avrupa'nın ileri mevkii demokratik ve laik bir ülkesi olarak bu bölgelerde Avrupa'nın kimliğinin tanıtımı açısından önemli bir köprü görevi görebilecektir.²⁷ Bazı Avrupa ülkelerinin – özellikle Fransa ve Almanya– artık Türkiye'nin Amerikan yanlısı tavrı veya demokratik karar alımında yaşadığı sıkıntılar gibi öne sürdükleri argümanların çok da geçerli olmadığı, çünkü Batı Avrupa ve Arap dünyasının gözünde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ABD'nin ağır baskısına rağmen Irak'a gerçekleştirilecek askerî bir operasyona, Türk ordusunun katılımı hakkında almış olduğu "hayır" kararı, bağımsızlık ve demokrasi zaferi olarak tasvir edilmiştir. AB ülkeleri ve ABD dışında hiçbir ülke Türk ulusunun Avrupalı kimliğini oluşturan demokrasi ve İslâm değerlerinin birbirlerine zıt olmadıklarını tüm dünyaya gösterebilmeleri açısından Türkiye'ye bu ciddiyette ihtiyaç duymamaktadır. Türkiye'nin çok-kültürlü geleneksel yapısı ve bu yapının AB'ye katılımı yolu ile AGSP'ye yansıtılması Orta Doğu, Kafkaslar, Orta Asya veya Afrika'daki Müslüman bir ülkede gerçekleştirilecek olası bir AGSP kriz önleme operasyonunu daha kolay bir ihtimal hâline getirmekle kalmaz, operasyonun başarısı ve istikrarın bekası için de vazgeçilemez bir stratejik üretici olabilir.

(b) Bölgesel İstikrar:

Ne Balkanlardaki istikrarsızlık meselesi, Türk-Yunan uyuşmazlığı ve Kıbrıs sorunu, ne de Filistin-İsrail antlaşmazlığı, Irak, Suriye ve İran'daki rejim sorunları ve Kafkasya'daki Rus-Çeçen ve Azeri-Ermeni problemleri Türkiye'nin katkısı olmadan çözülebilir.²⁸ İşte bu sebeplerden dolayı bölgesel istikrara katkı sağlayabilmek için Yunanistan dış politikasında ciddi manevralar yaparak, Türkiye'ye düşman görünümünden uzaklaşıp Türkiye'nin AB üyeliğini destekler konuma gelmiştir. Her iki ülke de aralarındaki ortak çıkarların farklılıklardan daha fazla olduğunu keşfetmişler ve aralarındaki sorunları tehdit yoluyla değil de diplomatik yöntemlerle çözmeye daha avantajlı olacağını farkına varmışlardır. Türkiye kalıcı istikrar ve barışın ülkelerin sorunlarının çözümü yönünde politik iradelerini etkin ve kalıcı bir şekilde kullanabilmelerine ve farklılıklarını ortaya çıkartarak uzlaşmanın ancak ortak çıkarlar temeline dayandırılması yöntemine bağlı olduğu felsefesini savunmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı AB'nin, Türkiye'yi dışarıda bırakarak ve sadece kendi çevresinde ortaya çıkması muhtemel çatışmalara AGSP'yi kullanarak gerçekleştireceği bir operasyonun başarısızlıkla sonuçlanması olasıdır. yüksektir.

(c) ODGP:

Eğer AB; Akdeniz, Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinde güçlü bir dış güvenlik politikasına sahip olmak istiyorsa, Türkiye bu noktada yine vazgeçilemez

²⁶ Ertuğrul Kayserilioğlu, "Çok Kültürlü Bir Avrupa", *Forum Diplomatik*, (Sayı 1, 31 Ocak 2005).

²⁷ Antonio Missiroli, "Crossing the Bosphorus", *The Wall Street Journal Europe*, (1 Ekim 2004).

²⁸ Walter Posch, "Talking Turkey", *ISSEU Newsletter No.12*, (Ekim 2004) < <http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy096.html> > (12.07.2004).

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

bir ülke olarak karşımızda durmaktadır. Türkiye hem Arap dünyası hem de İsrail ile iyi ilişkilere sahip yegane ülkelerden biridir. Hem İslâm Konferansı Örgütü (İKÖ) üyesi hem de İsrail ile pek çok ekonomik ve güvenlik alanında ikili antlaşmalar imzalamış olan Türkiye, Orta Doğu'da Filistin-İsrail barış sürecine katkıda bulunabilecek Avrupa'nın ideal bir uzlaştırıcısı görünümündedir.²⁹ Diğer taraftan Türkiye'nin AB üyeliği, ABD'nin tek yanlı olarak Orta Doğu'da politikalar üretmesi sonucu gerginleşen transatlantik ilişkilerin yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunabileceği gibi, acilen gerekli olan yeni bir AB-ABD çok taraflı stratejisinin daha demokratik ve refah içerisinde bir Arap dünyasının yaratılmasına da katkıda bulunarak, AB'nin etkili ve aktif stratejiler üretmesini sağlayacaktır. ODGP'nin askerî caydırıcılık temelleri üzerine inşa edilmiş bir güvenlik boyutuyla güçlendirilmediği takdirde inandırıcı olması beklenemez. Eğer AB etkili bir ODGP hedefine ulaşmak istiyor ve bunu da AGSP ile bütünleştirerek gerçekleştirmeye çalışıyorsa, Türkiye'nin bu oluşumların dışında tutulması, AB'nin dış ve güvenlik politikalarını hayata geçirme olasılığını ciddi şekilde tehlikeye sokabileceği de ortadadır.

Sonuç

Fransa ve Almanya ikili olarak yarım yüzyıla yakın zamandır ilk önce Avrupa Topluluğu (AT) ve daha sonra ise AB'ye güvenlik ve savunma rolü yükleyebilmek için büyük çaba göstermişlerdir.³⁰ Bu çaba yeni bir dönüm noktasına, 21'inci yüzyılın başlarında ortak güvenlik tanımının çok çetrefilli olduğu ve Atlantik İttifakı içerisindeki dayanışmanın da problemli olduğu bir zamana denk gelmiştir. İşte bu noktada, AB'nin Acil Müdahale Gücünü oluşturması ve Türkiye'nin muhtemel AB üyeliği gibi gelişmeler, Türkiye ve AB arasında güvenlik ve savunma alanlarında çok daha iyi bir anlayışa varılmasını zorunlu kılmaktadır. Fransa, Almanya, İngiltere ve AB'nin diğer önde gelen ülkeleri Türkiye'nin etkin bir desteği olmadan sağlıklı bir Avrupa güvenlik mimarisini gerçekleştirmenin zor olduğunu açıkça farkındadırlar.³¹

Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nde Avrupa savunma "sütunu"nun önde gelen savunucu ülkelerinden olan Fransa ve Almanya, AB ve NATO arasındaki asimetrik üyelikten dolayı ortaya çıkabilecek önemli iş birliği engellerinin var olduğunu görebilmektedirler. Bu yüzden ortada olan bir durum var ki o da, Türkiye AB'nin tam üyesi olana dek AGSP'nin yapılandırılması tamamlanamayacak ve ODGP'nin uygulamaya konulduğu esnada AB ve NATO arasındaki üyelik asimetrisi nedeniyle de ciddi engellerle karşılaşılacaktır.

²⁹ Siret Hürsoy, "EU's Long-Term Stability Strategy for the Middle East", *Turkish Policy Quarterly*, (Cilt.3, No.2, Yaz 2004), ss.185-194; Steven Everts, "An asset but not a model: Turkey, the EU and the wider Middle East", *Centre for European Reform*, (Ekim 2004) <www.cer.org.uk> (16 Aralık 2004).

³⁰ Siret Hürsoy, *The New Security Concept and German-French Approaches to the European 'Pillar of Defence', 1990-2000*, (Almanya: Tectum Verlag, 2002); '3. Deutsch-Französischen Dialog – Mit Sicherheit in die europäische Zukunft: Deutsch-französische Perspektiven einer gemeinsamen Sicherheits – und Verteidigungspolitik', *Diskussionsbericht*, (Saarbrücken: 31 Mayıs-01 Haziran, 2001).

³¹ 3'üncü Alman-Fransız Diyalogu katılımcılarından Lothar Rühl konuşmasında önemli bir konuya dikkat çekmektedir: AB'nin tanımladığı en az 16 büyük senaryonun 13'ünün Avrupa'nın güney ve güney çevresinde bulunmaktadır. Ancak, AB'nin Türkiye ile olan ilişkisini bir düzene koymadığı taktirde bu senaryoların tümünün "resimli bilmece" olmaktan başka bir şey olmayacağını iddia etmiştir. '3. Deutsch-Französischer Dialog in Saarbrücken: Europäische Sicherheitspolitik als eigenständigen Pfeiler innerhalb der Nato etablieren', *Luxemburger Wort*, (2 Haziran 2001); Chris Donnelly, "The Occupant of a Pivotal Role in the Defence of the EU", *Financial Times*, (28 Haziran 2004).

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

Türkiye'nin AB güvenlik ve savunma politikası çerçevesinde savunduğu esas nokta NATO'nun görev, araç ve gereçlerinin "kopyalanarak" AGSP'yi tamamen bağımsız hâle getirmek değil, AB ve NATO arasında oluşturulacak "bütünleyici" bir bağın Avrupa ülkelerinin çıkarlarına olduğu ve bu bağın transatlantik ilişkilerin daha da güçlendirilmesine katkıda bulunacağıdır. NATO'nun tam üyesi olarak ve AB'yle de 3 Ekim 2005 tarihinde üyelik müzakerelerine başlayacak olan Türkiye, sorunların her an çatışmaya dönüşebileceği bir bölgede önemli görevler üstlenmektedir. Türkiye sadece transatlantik AB-NATO iş birliğine Türk ordusunun profesyonelliği ile katkıda bulunmamakta, ayrıca demokratik kurumları ile Türk toplumu bölge istikrarı ve barışı üzerinde de önemli etkiler bırakmaktadır. Türkiye'nin AB dışında bırakılması durumunda Avrupa (AB) ve Amerika (ABD) görüşleri arasında bir seçim yapmaktan pek de memnun olacağı söylenemez. ABD'nin tarafını tutup AB'ye şantaj yapmak veya bu yaklaşımın tam tersini benimsemenin en iyi tercih olmayacağına da farkındadır. Ancak AB'nin dışında kalması hâlinde, Türkiye için her iki tercih de çoğu durumda ve zamanda Türk dış politikasının şekillendirilmesinde potansiyel seçenekler olarak kalacaklardır.

21'inci yüzyılda AB çok önemli bir kararın eşiğinde durmaktadır. AB Türkiye'yi dışlayarak kendisini Batı ve İslâm dünyası arasında çok geniş bir alanda medeniyetler mücadelesi içerisinde bulacak –ki terörist unsurlar böyle olmasını çok arzulamaktadır– veya Türkiye'yi içerisine alarak bu mücadelenin uzlaşma yoluyla, sorunları belirli konulara bölerek belirli nedenlere özgün çözümler üretilmesiyle Batı ve İslam dünyası arasındaki sıkıntıların aşılmasına çalışılacaktır. AB üyesi olmuş bir Türkiye'nin yardımı ile Orta Doğu, Doğu Akdeniz, Kafkaslar ve Orta Asya'daki istikrarsızlıkların, demokrasi ve pazar ekonomisini diplomatik yöntemler çerçevesinde kullanarak, başarılı bir şekilde ortadan kaldırılmasından dolayı AB'ye doğacak olan maliyet, gerçek bir medeniyetler çatışmasından dolayı ortaya çıkacak olan maliyetten kesinlikle daha hesaplı olacaktır. Sonuç olarak, eğer AB, güvenlik ve istikrara yakın çevresinde diplomatik, ekonomik, sivil ve en son çare olarak da askerî yöntemlerle ulaşmak istiyorsa, bunun için Türkiye'ye ihtiyaç duyacaktır. Türkiye ise AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesi hâlinde Avrupa'nın yakın çevresindeki güvenlik ve istikrarın sağlanmasında AB'nin etkin bir rol üstlenmesine katkıda bulunabilecektir. Eğer bu fırsat elden kaçarsa, AB için ciddi bir güvenlik boşluğu sorunu ortaya çıkmakla kalmayacak, ayrıca tafisi zor bir durumla da karşı karşıya kalınacaktır. Hâl böyle iken, Türkiye de farklı güvenlik sistemleri arayışına girerek buralara katılmak zorunda kalabilir.

KAYNAKÇA

- 1) "A Secure Europe in a Better World", *European Security Strategy*, Brüksel, 12 Aralık 2003.
- 2) "Annex II – ESDP: Implementation of the Nice Provisions on the Involvement of the Non-EU European Allies", Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Başkanlık Kararları, 24-25 Ekim 2002.
- 3) Antonio Missiroli, "Crossing the Bosphorus", *The Wall Street Journal Europe*, 1 Ekim 2004.
- 4) Antonio Missiroli, "CFSP, Defence and Flexibility", *Chaillot Paper 38*, Paris: Institute for Security Studies, WEU, Şubat 2000.
- 5) Antonio Missiroli, "Financing ESDP", *Real Instituto Elcano*, 21 Nisan 2003.
- 6) <<http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy053.html>> (12.07.2004).
- 7) Antonio Missiroli, "After the Brussels fiasco – an ESDP without a Constitution, a CFSP without a Foreign Minister?" 15 Ocak 2004
- 8) <<http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy073.html>> (12.07.2004).
- 9) Chris Donnelly, "The Occupant of a Pivotal Role in the Defence of the EU", *Financial Times*, 28 Haziran, 2004.
- 10) Ernst-Otto Czempel, "Is war making a comeback? Memory loss: a case study", *Goethe Merkur*, Almanya: Goethe-Institut Inter Nations, Bonner Universitätsdruckerei, 2003.
- 11) Ertuğrul Kayserilioğlu, "Çok Kültürlü Bir Avrupa", *Forum Diplomatik*, Sayı 1, 31 Ocak 2005.
- 12) Graham E. Fuller, Ian O. Lesser (eds.) , *Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China*, Boulder: Westview Press, Rand Study, 1993.
- 13) İdris Bal, *Turkey's Relations with the West and the Turkic Republics: the rise and fall of the 'Turkish Model'*, Aldershot: Ashgate, 2000.
- 14) Javier Solana, "The Washinton Summit: NATO steps boldly into the 21st century", *NATO Review*, No.1, İlkbahar 1999.
- 15) *Kuzey Atlantik Anlaşması*, Washington DC, 4 Nisan 1949.
- 16) Lale Sariibrahimoğlu, "Crucial ESDP talks to start in Ankara today", *Turkish Daily News*, 25 Ekim 2001.
- 17) Lord George Robertson, "NATO and the New Threats", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt.1, No.4, Kış 2002.
- 18) Lt. General Mario de Silva, "Implementing the Combined Joint Task Force Concept", *NATO Review*, No.4, Kış 1998.
- 19) Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı, Berlin: 3 Haziran 1996.
- 20) NATO'nun "Barış için Ortaklık" eğitim merkezi: <http://www.bioem.tsk.mil.tr>.
- 21) NATO web sayfası: <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/english/statistics.html> (05.04.2005).
- 22) Kuzey Atlantik Konseyi, *Oslo Communiqué*, Oslo: 4-5 Haziran 1992.
- 23) Ramazan Gözen, "Turkey's Delicate Position Between NATO and the ESDP", *SAM Papers No.1/2003*, Ankara: Mart 2003.

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI KISKACINDA
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

- 24) Siret Hürsoy, "How to Conduct Strategic War Against Global Terrorism?", *World Defence Systems*, Sovereign Publications Ltd. (yayınlanacak).
- 25) Siret Hürsoy, "One Day Analytical Seminar on Turkey and ESDP", İsveç: Stockholm'da sunulan sözlü ve yazılı tebliğ, 22 Eylül 2004.
- 26) <http://web.sipri.org/contents/director/TURKEYESDPSUMMARY.html> (02.02.2005).
- 27) Siret Hürsoy, "EU's Long-Term Stability Strategy for the Middle East", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt.3, No.2, Yaz 2004.
- 28) Siret Hürsoy ve Nesrin Ada (ed.), *NATO's Transformation and the Position of Turkey*, İzmir: Ege University Press, 2004.
- 29) Siret Hürsoy, *The New Security Concept and German-French Approaches to the European 'Pillar of Defence', 1990-2000*, Germany: Tectum Verlag, 2002.
- 30) Steven Everts, "An asset but not a model: Turkey, the EU and the wider Middle East", *Centre for European Reform*, (Ekim 2004) <www.cer.org.uk> (16 Aralık 2004).
- 31) "The Alliance's Strategic Concept", *NATO Washington Summit Communiqué*, 23-24 Nisan, 1999.
- 32) "TİKA'ya Yeni Roller", *Avrasya Bülteni*, Sayı 31, Şubat 2005 <www.tika.gov.tr/pdf/avdos/av31.pdf> (01.04.2005).
- 33) "Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri", *SAREM İkinci Uluslar Arası Sempozyum Bildirileri (İstanbul, 27-28 Mayıs 2004)*, Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 2004.
- 34) Walter Posch, "Talking Turkey", *ISSEU Newsletter No.12*, (Ekim 2004)
- 35) < <http://www.iss-eu.org/new/analysis/analy096.html>> (12.07.2004).
- 36) BAB Bakanlar Konseyi, Petersberg Deklarasyonu, Bonn: 19 Haziran 1992.
- 37) BAB Bakanlar Konseyi, Ortak Üyelik Belgesiyle Bağlantılı Toplantı Tutanakları, Roma: 20 Kasım 1992.
- 38) William Hale, *Turkish Foreign Policy, 1774-2000*, Londra: Frank Cass Publications Ltd., 2000.
- 39) Zalmay Khalilzad, Ian O. Lesser, F. Stephen Larrabee, (ed.), *The Future Of Turkish Western Relations/Towards A Strategic Plan*.
- 40) <www.Rand.org/publications/MR/MR1241/MR1241/chapter5.pdf> (01.02.2004).
- 41) '3. Deutsch-Französischen Dialog – Mit Sicherheit in die europäische Zukunft: Deutsch-französische Perspektiven einer gemeinsamen Sicherheits – und Verteidigungspolitik', *Diskussionsbericht*, Saarbrücken: 31 Mayıs-01 Haziran, 2001.
- 42) '3. Deutsch-Französischer Dialog in Saarbrücken: Europäische Sicherheitspolitik als eigenständigen Pfeiler innerhalb der Nato etablieren', *Luxemburger Wort*, 2 Haziran, 2001.